

Драгољуб П. Антић

КОНТИНУИТЕТ ВИНЧАНСКЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

(од могућих хиперборејских корена до данас)

/одломак/

| Техничко-физички услови неопходни за покретање сеобе народа |
| Техничко-физички услови неопходни за кретање народа у сеоби |
| Војни походи преко Дунава и физичка реалност |
| Нереалност сеобе народа преко Дунава | Миграције са већим
шансама за успех |
| Реалност миграција у доба винчанске цивилизације |

Техничко-физички услови неопходни за покретање сеобе
народа

Званична историја је препуна сеоба етничких
група и народа, при чему се барата са
бројкама од више стотина хиљада становника
и њиховим сеобама на растојања од преко

1000 km, uz prolaskе kroz zone са бројним природним препрекама и досељавања на станишта која се веома разликују од полазних. У периоду који се назива *Велика сеоба народа* историчари у својим описима смењују на малим просторима етничке групе веома различите по језику, религији и обичајима, а све то у екстремно кратким интервалима (углавном упоредљивим са интервалом између две генерације, односно мањим од просечног људског века).¹

Период Велике сеобе народа је много ближи данашњем времену него периоду првих цивилизација у Подунављу и Винчанској култури. Техничке могућности тог периода су биле на знатно вишем нивоу него у неолиту, па је логично да је у неолиту сасвим сигурно било неизводљиво нешто што није могло бити изводљиво пред крај Римског царства или после његовог пада. Зато ћемо најпре размотрити неке од сеоба које се у званичној историји сматрају за стварне догађаје, да бисмо на бази тих закључака заронили у дубоку прошлост и покушали да назремо обресе још давнијих прапостојбина наших предака.

Замислићемо једну сеобу из предела “негде иза Карпата”, при којој би се 100.000 до 300.000 земљорадника, са комплетним породицама и свиме што их чини етничком групом и организованом економском и политичком заједницом, преселило на југ Балканског полуострва и населило у области са медитеранском климом, да би потом на новом станишту успоставило земљораднички живот у складу са својим дотадашњим обичајима и уз велику приврженост новој

домовини.

Сеоба толико бројних народа је уобичајена појава у историјским књигама (а нису ретке ни сеобе далеко бројнијих народа, мада се ретко где са толико прецизности инсистира на досељењу у једној јединој години), а досељавање Срба 626. године, према Константину Порфирогенит², византијском цару који је живео од 905-959. године, морало је да обухвати осетно бројнију масу народа. Претпоставка о бројности је од изузетног значаја, јер би само тако досељеници могли да имају довољно снаге за запоседање новонасељене територије и опстанак на њима, уз велику мотивисаност да касније бране нова станишта.

Да бисмо квантитативно проценили једну овакву сеобу, користићемо податке из војне литературе, који су засновани на вековима анализираним и обрађиваним подацима. Тиме ћемо доћи до скупа техничко-физичких чињеница, са којима се мора рачунати код претпоставки о масовним војним походима и сеобама становништва.

Становништво је још од времена неолита, а сасвим сигурно у време тзв. "сеобе Срба" 626. године живело од земљорадње, привржено родном тлу, гробовима предака и у родовско-племенској уређености, са организованим системом одбране од пљачкаша и освајача. Све то *гуши жељу за сеобом*, па је логично да је она могућа само ако је изазвана мотивима који су јачи од наведених веза са родном грудом.

Земљорадници производе храну током већег

дела године, а та храна се троши истовремено, или током зиме. Вишак хране у породици се разменом, трговином или задружном солидарношћу унутар рода или племена расподељује на ширем простору. Једна заједница од 100.000 до 300.000 становника по правилу потроши онолико људске и сточне хране колико произведе, јер би у противном вишак хране пропадао, па нема никакве логике непотребно улагати тежак рад. Евентуални вишкови из родне године код једног оваквог племена (практично се ради о малој држави) претварају се у повећање благостања. То повећано благостање делује као стимуланс за раст наталитета, при чему треба водити рачуна да повећани наталитет у повратној спреси поништава то повећање.

Закључак је очигледан: *народ не располаже великим вишковима хране на нивоу шире заједнице* (унутар заједнице ти вишкови се јављају код појединих група, али су унутар нешто шире заједнице размењују и троше). То онда значи да је масовна сеоба на велико растојање (са насељавањем и обрађивањем земље у новом станишту) реално неизводљива.

Масовна сеоба земљорадничког становништва подразумева неопходност да се, осим уобичајене резерве хране за зиму, припреми резерва хране за још читаву једну годину (период трајања сеобе и зима у новој средини, до стизања новог рода). То значи да *је потребна двострука годишња резерва хране на нивоу посматране заједнице*.

Тако велика заједница, која располаже

толиком резервом хране, по свој логици се мора сматрати богатом, па онда не постоји логичан мотив за сеобу. Мањи део резерве хране је довољан да се обезбеди заштита од нападача (унајмљивањем ратничких најамничких дружина), или да се дође до жељеног проширења земљишта откупом или освајањем. Сеоба из овако родних области у неизвесност лишена је сваке логике.

Уколико претпоставимо да је, поред свега наведеног, анализирани народ решио да се сели на ново одредиште, поставља се питање транспорта хране, опреме, алата, одеће, реликвија, стоке, живине итд.

Једна породица задружног типа има и до 30 чланова припадника барем три генерације, од којих најмање њих неколико није у стању да пешице превали пут од 1000 – 1500 km. Значи, потребне су запреге за њихов транспорт. Током пута је углавном неопходно хранити се од понетих резерви, а на ново станиште мора да се донесе довољно хране за исхрану до наредног лета. Војна литература прецизно обрађује појам *оброка*, при чему се види да је за војску, гледано од римског периода на овамо, дневни оброк једног војника био тежак између 500 и 1000 g.³

Чак и уз унету претпоставку да је сваком члану породице из наше анализиране сеобе потребан сваког дана само тзв. *оброк за преживљавање (ration de survie)*, дефинисан у француској армији за преживљавање у критичним ситуацијама у рату и миру, тежак 350 g,⁴ за 500 дана (до прве жетве у новој домовини) неопходно је да породица повезе

са собом око 5 тона суве концентроване хране. Исхрана на овакав начин (током близу 18 месеци), ако је уопште и могућа, сигурно ће довести до масовних болести због једноличне и недовољне исхране.

Потребна *сточна храна* је вишеструко тежа од људске. Само за исхрану једног коња је неопходно између 3 и 5 kg зоби и између 3,5 и 5 kg сена дневно.⁵ Јасно је да анализирани народ у сеоби *може да храни стоку само испашом и скупљањем хране у покрету*. Такав процес неминовно драстично смањује покретљивост и брзина померања ка циљу је јако мала.

Такође је неопходно да породица понесе *семе свих потребних култура* (нема могућности за набавку семена трговином; па и кад би је било, било би неопходно понети велике количине робе за такву размену), што историчарима по правилу никада не пада на памет, претпостављајући да насељеници могу да се снабдевају од староседелаца, при чему заборављају на сопствену тврдњу да насељеници својим доласком уништавају и протерују староседелачко становништво. За сејање житарица је неопходно да анализирана породица понесе читаву тону семена, као и семе поврћа. Такође треба понети барем неке делове плугова и алата за обраду земље.

Уз све то, потребно је понети опрему за спремање хране током пута (обичан жрвањ за млевење житарица представља позамашан терет, али без њега је немогућа исхрана, а тешко је да буде замењен неком довољно ефикасном лакшом направом).

Значи, анализирана породица задружног типа мора да понесе још око 2 тоне семена, опреме, алата итд.

Јахаћи коњ може бити оптерећен са 25-30% своје телесне тежине.⁶ За теже опремљеног ратника јахача (100-120 kg) потребан је крупан коњ тежине 400-500 kg. Товарни коњ може да се оптерети са 25-30% своје телесне тежине, што значи да лаки товарни коњ може да носи око 100 kg,⁷ а тежи нешто више. Теглећи коњ може на равним и добрим путевима да се оптерети и до троструке телесне тежине, али у маршевима по тешким теренима и лошим путевима максимално до сопствене телесне тежине, што износи око 500 kg за крупне коње оног времена.

Лако се може израчунати да је за потребе сеобе наше анализиране породице потребно имати 5 тешких запрега са по 2-4 теглећа коња, или говечета, или читав караван од око 50 товарних коња. Толику количину теглеће стоке породица ове величине не може да има, јер је и *трећина њих довољна за реалне потребе орања и превозења летине, а држање вишка стоке је неисплативо.*

Уз све то, потребно је да 2-3 члана породице буду војници, од којих барем један коњаник. Значи, осим брда људске хране, породица мора да располаже читавим возним парком запреги са много запрежних грла. Уз све то се подразумева и десетак ждребади, телади, јунади или стеоних крава, као и неколико десетина ситне стоке (овце, свиње, козе) и више десетина живине (патке, гуске, кокошке), зечева итд.

Закључак је очигледан: толико богатство у запрегама, крупној и ситној стоци и огромним резервама хране неспојиво је са мотивисаношћу за сеобу на велико растојање у непознату средину, међу непознате (и сасвим логично непријатељски расположене) људе, где ће се сигурно стартовати од много мањег броја стоке и резерви хране и где се највероватније неће живети препознатљивим животом.

Све наведене бројке се чак морају увећати за пристојан проценат, јер анализирана сеоба подразумева сеобу верских реликвија, свештеника, занатлија (током пута су неопходне њихове честе интервенције), алата итд.

Осим свега наведеног, због кретања кроз непознату (или слабо познату) средину и због толике количине стоке и хране (потенцијалног плена за пљачкаше), потребно је 10.000 - 30.000 ратника, ослобођених других обавеза у транспорту (укључујући и припрему хране), од којих најмање неколико хиљада морају бити коњаници.

Техничко-физички услови неопходни за кретање народа у сеоби

Ако претпоставимо да је, поред свих наведених нелогичности, формирана колона за транспорт, логично је запитати се: *којом брзином и колико дуго ће се колона кретати?* Треба имати у виду да се ради о маси од око 10.000 породица са преко 50.000 запрега,

преко 200.000 товарних, теглећих и јахаћих грла, двадесетак хиљада телади, јунади и ждребади и више стотина хиљада грла ситне стоке. Проблем транспорта живине ћемо замарити, мада је велико питање како је он уопште остварљив.

Послужимо се ауторитетом великог Клаузевица⁸ да бисмо стекли утисак о озбиљности једног оваквог подухвата. Према њему,⁹ један организовани марш велике војне формације подразумева брзину кретања од 45 миља за 10 дана као веома добру. Наведимо пример напредовања српске коњице после пробоја Солунског фронта у јесен 1918. године, када је под борбом прешла 600 km за 45 дана (кретала се просечном брзином од 13 km дневно),¹⁰ што се сматра незабележеном брзином напредовања у историји ратовања.

Из ових примера је јасно да *народ у сеоби може да се креће просечном брзином од само неколико километара дневно*. Ако је потребно да током сеобе пређе укупан пут од 1.000 - 1.500 km, јасно је да је за то *потребно 150 - 200 дана, без већих незгода током тог периода*. Очигледно је да је логичка заснованост таквог подухвата више теоријског, него реално остварљивог карактера.

Ако би се наш анализирани народ у сеоби кретао у једној организованој колони, она би, чак и уз идеалну организацију за спречавање развлачења ("парадна формација") морала да буде дуга близу 1000 km (свака од 10.000 породица би морала да заузме барем 100 m по дубини кретања са својим запрегама и

крупном и ситном стоком). То би био невиђени “живи мост”, који би практично спајао место поласка са одредишним.

Јасно је да би наступање морало да буде са више колона, али би се чак и са 10 колона читава маса људи развукла по дубини наступања на преко 100 km. Имајући у виду претходни закључак о брзини кретања, јасно је да би требало 20-30 дана да читава колона пресече једну линију на своме путу.

Претходни прорачуни уопште нису разматрали питање исхране стоке током пута. Историчари по правилу и не размишљају о том проблему (проблем исхране људства најчешће “решавају” подразумевањем да се ради о снабдевању од локалног становништва – мирним путем или пљачком, углавном без анализа да ли то становништво уопште располаже потребном количином хране за снабдевање толико великих људских формација и њихове стоке).

Ако претпоставимо да се сеоба врши током периода од пролећа до јесени, има делимичне логике да се испаша успут сматра довољном за исхрану крупне и ситне стоке. Питање исхране живине током сеобе ћемо у овој анализи занемарити, мада оно представља једну од оних ситних зачкољица, од којих је свака довољна да загорча живот свакоме ко покуша да брани логичку заснованост великих сеоба народа.

С обзиром на то да смо закључили да колона пролази кроз један крај током периода од барем 20 дана, јасно је да траве за испашу може бити довољно само ако се колона

развуче у ширину најмање 10 пута у односу на потребан простор који обезбеђује пашу током лаганог хода током читавог дана. То значи да је неопходно да једна колона “пребрише” простор од 10-20 km по ширини током свог напредовања. Постојање 10 оваквих колона значи да је укупна ширина захваћеног простора преко 100 km, што уз ранији закључак о дубини колоне значи да сеоба једног овако бројног народа подразумева развлачење на простору од преко 10.000 km² током кретања, уз лагано помицање такве “флеке” у правцу кретања.

Од поласка до доласка на циљ би колонама људи и стоке у покрету била пребрисана (и практично опустошена) површина од преко 150.000 km², односно барем неколико пута већа од територије са које се пошло, односно од територије на коју се долази. Густина таквог “становништва у процесу миграције” по km² износи око 30-50, а то је нешто више од нормалне густине нормалног насељавања истог простора. Јасно је да то превазилази све могућности кооперативности локалног становништва и да је неизбежан велики отпор.

Проблем воде за пиће током војних похода и сеоба народа представља још једно од питања на које историчари по правилу не обраћају много пажње, због чега се без већих преиспитивања барата са фантастичним цифрама лишеним сваке реалности. Да би се напојило људство и стока нашег анализираног народа у сеоби, неопходно је да се на располагању има погодна вода на сваких неколико километара, јер нема могућности за њено превожење. Идеално,

али не много различито од неопходног (и уз коришћење мутних и устојалих вода), било би постојање безброј потока који пресецају правац пута на сваких пар километара, без сувих простора ширих од десетак километара (или постојање хиљада ископаних и одржаваних бунара) у зонама кроз које се пролази.

Ако би се сеоба одвијала кроз такве зоне (ненасељене, или са избеглим становништвом), нема никакве логике да земљорадничко становништво прелази преко таквог “земаљског раја” и хрли у сигурно далеко неповољније пределе (или барем постоји неизвесност у погледу благостања које тамо чека). Логично је *да би долазак на такве просторе био истовремено и прекид даље сеобе.*

Слично претходном, јавља се и проблем дрвета за ватру, неопходну за припремање хране током пута. Такође се јавља низ потреба за организовањем лечења, крупнијих оправки, израде потрбног алата, верским догађајима итд. Све то може да буде решено само уз постојање веома развијеног система организације.

Таква организација би подразумевала постојање јаке државне структуре, а *тако организована држава има много боље могућности за своје јачање (поготову ако се располаже претходно набројаним богатствима), него што је то сеоба у подаништво.*

Сеоба може започети тек после кишног пролећног периода (нарочито за случај

полазне и одредишне зоне из наше анализе), како би уопште био могућ пролазак кроз бројне мочварне просторе и прелажење река на путу.

Претпоставимо да се све реке на путу савладавају газом, осим Дунава, који ћемо посебно разматрати (ова претпоставка није много реална, али оваква апроксимација је мања од многих које смо до сада увели и од многих које ћемо још увести). Дунав мора бити савладан у периоду најнижег водостаја, тј. негде у августу. На ново станиште се мора стићи довољно рано у јесен, како би било довољно времена за изградњу привремених кућа и јесењу сетву.

Логично је да период који уопште стоји на располагању износи негде око 150 дана (од почетка маја до краја септембра). Претходне анализе показују да је то *једва довољно за неопходно време кретања у току сеобе (уз много идеализација), а сваки већи застој (нарочито услед сукоба са локалним становништвом или војскама) доводи до озбиљног угрожавања остварљивости подухвата.*

Анализирана сеоба подразумева да ће насељеници у новој средини гајити исте пољопривредне културе, јер немају времена ни начина да се обуче за нешто друго. Велико је питање колика је могућност да у томе уопште имају успеха, јер су *климатске разлике између полазишта и одредишта веома велике.* Велико је питање и да ли могу да одрже стоку у новим условима. *Због тога се мора закључити да је ова чињеница један од камена спотицања сваке логике на којој*

би се заснивала теорија о великим сеобама народа на велика растојања.

Застоји су неизбежни (због свакодневне испаше стоке, одмора, ноћења, због ситних и повремених крупних кварова на дрвеним колима итд.). Током сеобе су неизбежне веће временске непогоде, борбе са непријатељем и болест људи и стоке. У оваквим условима су неизбежне и епидемије.

Клаузевиц наводи веома илустративан пример напредовања Наполеонове војске према Москви после преласка Њемена 1812. године.¹¹ Од полазних 301.000 војника, у маршу дугом 70 миља, током 52 дана, изгубио је 95.000 људи, од чега само 10.000 у две битке у том периоду. Све остало је било последица болести и заостајања у непријатељском окружењу. Нема никаквих резона да се наш анализирани народ у сеоби и његова стока сматрају много отпорнијим на болести.

До сада није озбољније размотрено питање рељефа и растиња на путу кроз који се пролази. Ако се узме у обзир неминовност да су велики делови простора обухваћеног колонама у сеоби шумовити (често непроходни), мочваре или планински терен са превојима попречним у односу на правац кретања, сасвим сигурно долазимо до чињенице да је добар део планираног пута ограничен на пролажење кроз мање или више узане проходне коридоре (најчешће долине река или теснаце између брда).

Због тога су неизбежна “уска грла”, у којима се губи много времена, а питање исхране

стоке и снабдевања водом у тим зонама јако умањује логичку основу за остварљивост овакве масовне сеобе.

Током сеобе су неминовни порођаји и умирања људи, цркавање стоке и рађање младунчади (занемаримо проблем кретања колоне за то време, мада он уопште није мали, као и проблем закопавања лешева угинуле стоке). Покојници морају да буду сахрањени успут (претпоставимо да се ради о сахрањивању у земљу, мада је вероватније да су важећи обичаји захтевали спаљивање, за шта су потребна дрва), а гробови да буду обележени према обичајима.

Свежи гробови успут делују веома обесхрабрујуће по новодолазеће учеснике у колонама. Због исцрпљености и амортизације опреме, број несрећа и смртних случајева расте са временом, па *морал све брже опада* (све више према репу колоне).

Потпуно је нерешив проблем *исхране стоке после доласка на ново станиште* (чак и ако смо могли да прихватимо претпоставку да ни један грам сточне хране није понет). Видели смо да је и претпостављени минимум хране, семена и опреме веома тешко превести на ново станиште, па о превозу сточне хране нема ни говора.

Пашњаци на југу Балкана у јесен не нуде довољно траве ни за свакодневну исхрану, а поготову не за сакупљање сена. Лист дрвећа је већ почео да се суши и нема много шанси ни за прављење значајнијих лисника. Могуће је сакупити нешто свеже сазрелог храстовог и буковог жира (тамо где га има), али то је

далеко од потребних количина. Исхрана живине готово да је неизводљива преко зиме у таквим условима.

Покољем стоке би се сигурно створили услови за исхрану и преживљавање приспелог становништва преко зиме, али то би онда био крај даљег земљорадничког и сваког другог живота прихватљивог за досељенике. Маса од преко 100.000 досељеника сигурно не може да рачуна са већом помоћи староседелаца, чак и да се ради о сродницима и о њиховој спремности да помогну.

Све претходне анализе су рачунале са потпуним познавањем путева и унапред расподељеним одредишним местима и постојањем невероватно добре организације, која би ефикасно и практично тренутно елиминисала хаотичност и недисциплину.

Такав идеализовани вид организације је тешко очекивати и у савременим условима, а за ондашње прилике би био раван чуду. Тако висок степен дисциплине и поверења у вође редак је у људској историји, али ни такви случајеви, попут библијског егзодуса Јевреја из Мисира (ако их прихватимо као потпуно реалне), нису пролазили без великих проблема у кризним тренуцима. Таква појава је сигурно незапамћена код Срба и других Словена.

Уколико би један народ имао такав вид друштвене организације, која би била у стању да организује подухват организоване сеобе на велико растојање, сасвим је логично да таква друштвена организација

представља вид државе.

Таква организована држава има безброј другачијих могућности за опстанак и напредак у старој постојбини, па нема никаквих логички заснованих разлога да се упушта у масовно пресељење, поготову у пресељење које подразумева свесно прихватање поданичких релација у новој средини. Чак и да обичан народ жели баш то, апсолутно је нереално очекивати да би икаква владајућа структура имала такав интерес, а без њене сагласности нешто такво не би никада могло да се реализује.

Ако бисмо претпоставили да је замишљена сеоба успешно реализована и да су историчари сасвим у праву кад тврде да су се Срби на тај начин доселили на Балкан 626. године, то би истовремено био и највећи доказ о недостатку мотивисаности и логичке заснованости за такав подухват.

Уколико је неки народ (у овом случају Срби) био у стању да савлада све проблеме у фази припреме и извођења сеобе, па још потом успео да савлада отпор староседелаца у новој постојбини (оних, које ни моћна Грчка и још моћнији Рим никада то нису у толикој мери и толико ефикасно покорили), јасно је да се ради о моћном и бројном народу, јакој држави и богатој старој постојбини.

У том случају, апсолутно је нелогично да један такав народ крене у масовни егзодус, током кога ће се уништити огромне акумулиране резерве хране, стоке и свих других видова богатства и током кога ће претрпети велике људске жртве, да би се на

крају населио у нову постојбину као поданик државе која по својој економској, војној и организационој снази није у стању да пружи отпор том досељавању. При томе би тај пресељени народ морао да промени и све видове свог духовног испољавања и да практично нестане. Такав подухват би морао да има веома јак мотив, а претходне анализе показују да за тако нешто не постоји логичан мотив.

Материјалне вредности које су неопходне за успешно извођење масовне и организоване сеобе, потребан број теглеће стоке и подршка велике војне снаге заправо су најпрепознатљивија обележја јаке државе.

За тако јаку државу је далеко корисније да само део материјалних могућности утроши на опремање јаке војске, која би у војном походу могла да обезбеди примат над суседима, а вероватно и да војном претњом од удаљене моћне империје добије бројне привилегије без ратних операција (евентуално уз помоћ бројних војних упада и пљачкашких похода ратничких дружина).

Уколико би овако приказана народна заједница (практично јака држава) уместо разумнијих и много ефикаснијих решења одабрала егзодус у подаништво, било би то својеврсно *самоубиство државе*. Чак и да се прихвати бесмислена могућност да се код појединих народа јавља такав вид колективног мазохизма, то ипак не може да буде опште правило. Далеко је логичније да таквих сеоба није ни било, а лако је и наћи и логично објашњење зашто је код историчара

створен привид о таквим сеобама.

Војни походи преко Дунава и физичка
реалност

У претходним анализама још нисмо ни дошли до проблема преласка преко великих река, а највећа река у нашем окружењу Дунав претставља изузетан интерес, јер постоје озбиљни докази да је садашња цивилизација непосредно потекла из Подунавља. Сви закључци у вези са Дунавом могу се без битних ограничења применити на било коју велику реку у Европи, а нарочито на Источну Европу и Западну Азију, одакле су, према званичним историчарима, хиљадама година стизале непрегледне хорде насељеника, пљачкаша и освајача.

Већ изведене анализе, заједно са онима које следе, лако показују да се све те теорије могу свести на ниво обичног предања (са свим могућим симболикама) и да нема много основа да се такви догађаји сматрају стварним, ма колико пута биле понављане тврдње о њима.

Веома је интересантно да се у књигама прелажење великих руских река (Дњепра, Њемена, Дона, Волге, Урала), као и Одре, Висле, Мајне, Рајне и Роне потпуно игнорише као проблем. Ако је прелазак преко ових река релативно лако изводљив већим делом године помоћу чамаца и скела, то свакако не важи и за сеобе великих маса народа и за велике војне походе.

Отворићемо ово питање анализом много мањег проблема – војних похода. Војни походи кроз Подунавље неизбежно су везани за коњицу. Историчари често наводе бројке о броју војника и коњаника у појединим војним походима. Ако занемаримо описе неких битки, у којима су из легенди преузете фантастичне бројке од више десетина, па чак и стотина хиљада коњаника са сваке стране, стварне бројке из историјске и војне литературе показују да је коњица током последњих 2.500 година углавном чинила 10-15% војски у војним походима. Александар Македонски је прешао у Малу Азију са 5.000 коњаника, Атина је пред Пелопонески рат имала 1400, а Спарта 400, док је Византија у периоду највеће моћи имала 9.000 коњаника и то јој је била велика војна снага. Коњица је била најбројнија у војскама развијених европских држава од XVII до XIX века. Наполеон је имао једну од највећих коњица у историји – 95.000 коњаника.¹²

Коњица се дели у мање формације, чиме се обезбеђује већа покретљивост, проходност и већа брзина кретања. У великим организованим походима коњица се креће уз подршку пешадије (обавезно је садејство код великих битки), а читав војска је праћена комором и конвојима за транспорт опреме, заробљеника, болесника итд. Сигурно је да је читав тај компликовани систем развијен зато што су једино тако могући велики војни походи.

Александар Македонски је при поменутом прелазу у Малу Азију имао комору од 2.500 товарних грла са резервом хране за месец дана,¹³ док је Наполеон у походу на Русију

имао 27.000 лаких и тешких кола.¹⁴ Конвоји за снабдевање су се јако развили у XVII и XVIII веку, када су европске армије прешле на систем организованог снабдевања из позадине. Тадашњи конвоји су бројали и по неколико хиљада кола и људи.¹⁵

После више дана од кретања на војни поход, коњичка формација (са или без подршке других војних снага и коморе) коначно стиже на обалу велике реке – у случају наше анализе на Дунав, па је то прилика да сагледамо величину препреке коју он чини.

Дунав је у свом току кроз данашњу Србију има променљиву дубину од 1,8 до 21 m и променљиву ширину од 380 – 2000 m. Низводно од Ћердапа дубок је 7 m и широк 2.600 m, да би се пре ушћа гранао у широку делту и у појединим зонама био широк и читавих 16 km.

У току Дунава од данашње Будимпеште до данашње српске границе на левој страни се јавља на више места мочварни појас ширине 5-10 км (испуњен ритовима, барама и споредним рукавцима), а слично је и на неким деловима тока кроз Србију.¹⁶

Низводни ток је препун мочвара у приобалном појасу.

Лако се може закључити да прелазак Дунава није наиван подухват, а да се најпогодније зоне за тај подухват налазе узводно од данашње Будимпеште, на територији данашње Србије или у зони делте, што онда подразумева велика обилажења и приморавање да се пролази кроз ограничене

зоне, чиме се противнику олакшава одбрана.

Мање реке су се по правилу у војним походима прелазиле газом у оквиру сложене тактичке радње, која се зове *форсирање* (по правилу на погодном месту и уз избегавање борбе). Александар Македонски је форсирао реку Граник 334. г. пре Хр. газом, а римске легије су имале посебне јединице са чамцима за превоз пешака, док су коњаници препливали реке.¹⁷

О озбиљности овог проблема најбоље сведочи Клаузевиц, чији је ауторитет неспоран и највероватније није могуће наћи никакву замерку његовим тврдњама. Он указује на проблем који ствара већа река која пресеца правце напада и констатује да је само постојање велике реке довољно да обесхрабри прелазак, због чега долази до дугог остајања раздвојених зараћених страна на супротним обалама.¹⁸

Приликом препливавања река, коњаници су у старо време често користили надуване мешине од животињске коже, које су олакшавале подухват и имале практичну применљивост код прелазака мањих коњичких одреда. У школским уџбеницима се често барата са некаквим преласцима Дунава преко леда, што звучи романтично и често је и могуће, али такав прелаз нема никакву практичну корист, јер се може извести само у време када су терени са обе стране завејани и залеђени, па су тиме непроходни.

Друга романтичарска прича о старим Словенима помиње прелажење река кретањем по дну или делимичним рођењем,

уз дисање помоћу трске. Нажалост, ширина реке од неколико стотина метара, дубина од више метара, муљ, подводно растиње и вирови готово да искључују могућност оваквог, па и било каквог препливавања (осим појединачних случајева добрих пливача, што нема никаквог значаја за овакве анализе).

Коришћење пловних средстава за транспорт дуж тока Дунава и његових притока, или за њихово прелажење, представља једину реалну могућност, и оно постоји још у старије гвоздено доба (у близини Љубљане су пронађени остаци пловила дужине 30, ширине 4,5 и газа 0,5 m). Познато је да су Римљани, Авари, Хуни и Византинци имали ратну речну флотилу на Дунаву.¹⁹

Код прелазака војних одреда, транспорта робе, путника итд. на располагању су углавном стајали чамци и скеле. Пропусна моћ таквих прелаза није велика, пре свега због ограничене снаге скелеџија (необучени путници не могу много да допринесу својим веслањем током свог пружења, а често би таква њихова помоћ била опасна), па већи војни одреди морају да проналазе допунска решења.

Претходне анализе брзине кретања, снабдевања храном и преласка преко Дунава јасно показују да су мањи или већи војни походи са преласком преко Дунава били реално оствариви и они су се безброј пута догађали. Ипак, велики војни походи представљају много већи проблем. Са порастом броја војника у походу проблеми се све брже умножавају, па то доводи до

лимитирања величине реално остваривих похода.

Историја бележи велики поход персијског цара Дарија 513. г. пре Хр. против Скита (са нејасним циљевима) у коме су најпре скупљани подаци о терену од заробљеника, а онда су Грци из Јоније саградили пловни мост преко Босфора, којим је пребачено 700.000 војника, према Херодоту, што се сматра претераним бројем.²⁰ Потом су Грци послати морем до делте Дунава у којој су саградили мост, преко којег је прешла војска и упутила се на североисток. Скити су узмицали, палећи све пред собом, уништавајући храну и трујући изворе. Оваквом тактиком је Дарије стигао највероватније само до Дњепра, а онда је морао да се врати. У читавом походу је изгубио већи део војске.

Даријев пример најбоље илуструје тешкоће које настају при великим војним походима. Наше анализе показују да је процес кретања велике масе народа у сеоби такође скопчан са огромним техничко-физичким проблемима.

Очигледно је да анализирани проблеми изразито нелинеарно расту са порастом броја учесника у подухвату, што историчари по правилу не уочавају и олако умножавају неке реално засноване податке, све до нивоа из домена фантазије.

Прелазак војних одреда преко Дунава спада у реално решиве проблеме и сасвим је јасно да су бројна историјска сведочанства о њима реална. Већи војни походи у таквим преласцима морају да рачунају са знатним увећавањем проблема, али су и они реално

оствариви, поготову због тога што су по правилу подржани државном организацијом (системи без одговарајуће државне организације нису у стању да изведу овакве подухвате).

Сви закључци о прелажењу преко Дунава могу се без резерве применити на било коју велику реку. Евентуалне варијације услова на неким од потенцијалних места прелажења не играју битну улогу код великих војних похода и код сеоба већих маса становништва.

Нереалност сеобе народа преко Дунава

Слично војним походима, сеоба мањих група становништва такође може да прође без несавладивих проблема приликом преласка Дунава. Размотримо сада случај нашег анализираног народа у сеоби, који је најзад, после два месеца хода стигао на обале Дунава.

Прелазак велике масе народа са запрегама, стоком и војним заштитницама представља огроман проблем, који по својој тежини може да се упореди са проблемом извођења марша дугог 1.500 km. Како је први мост на Дунаву (дужине 1127 m) изградио римски цар Трајан 104-105. године и тај мост је срушен после 20 година,²¹ јасно је да су чамци и скеле били једина могућност за превоз колона преко Дунава.

Преласку Дунава претходи *фаза приласка обали* и местима за укрцавање на скеле и чамце. Већ смо констатовали да је дуж већег

дела леве обале Дунава низводно од данашње Будимпеште појас мочвара, бара, ритова и рукаваца, што уноси велику компликацију. Уместо фронталног приласка обали, неопходно је проћи кроз коридоре између бара и ритова (треба знати и путеве) и прећи преко рукаваца. Све то треба урадити са тешко натовареним запрегама (које ће се сигурно заглављивати у блату) и стоком. С обзиром на ширину мочварне зоне реда 10 km, кроз ту област треба пролазити пар дана, уз пар дана престројавања за такву операцију. У скученим коридорима је тешко обезбедити дневну храну за стоку, сува места за одморе и ложење ватри, а нарочити здраву воду за пиће. Стада жедне стоке је изузетно тешко провести кроз зоне са нездравом водом, па су вероватна њихова масовна обољевања, а лешеви ће додатно ширити заразу. О изложености спарини и инсектима нећемо ни говорити.

Претпоставимо да наша анализирана породица са људством, покућством, запрегама, стоком, товаром и коњским прибором има масу од око 15 тона. За превоз толиког терета, узимајући у обзир димензије и носивост скеле од неколико тона²² (укључујући неопходност превозења запрега и стоке која се тешко одржава мирном), потребна су барем три превоза скелом великих димензија.

Погон скеле су весла, јер је тешко претпоставити да је постојала техничка опрема таквог нивоа да читав Дунав буде премоштен ужадима за вучу и држање скела. Снага веслача није велика, због чега би место додиром супротне обале морало да буде и по

неколико километара низводно од места поласка, а то онда захтева сложену процедуру тегљења скеле уз помоћ стоке узводно.

Уз претпоставку да управљање скелом (па чак ни озбиљније веслање) не може да се препусти необученим људима, као и да је процес укрцавања раздражене и уплашене стоке на скелу јако озбиљан проблем, тешко је претпоставити да једна скела дневно може да превезе више од једне стандардне породице задружног типа, дефинисане на почетку ове анализе.

То онда значи да је за превоз 10.000 породица потребно преко 300 скела, како би се превоз обавио у периоду од једног месеца. То значи и потребу за постојањем неколико десетина места за прилажење Дунаву и за пристајање скела. Такође је неопходно постојање веома разрађеног система тегљења скела узводно (или екипе веслача за враћање скела узводно), а такве трасе за тегљење би се неминовно пресецале са путањама људи и стоке који се искрцавају на обалу и удаљавају се од ње (или би морала да постоје витла налик на долапе). Уз све то, *ad hoc* обука привремених скелеџија (за интервале од неколико дана) није много логична, па се поставља питање физичких могућности и мотивисаности скелеџија за такве надљудске напоре током два месеца. Треба имати у виду да на располагању стоји само енергија људи и стоке, а то не пружа много могућности.

Евентуално повезивање скела у понтонски мост би знатно олакшало прелажење, али

формирање и одржавање таквог моста је превише озбиљан подухват за пољопривредно становништво, па нема реалних основа за такве претпоставке.

Уз претпоставку фантастичне организације са сврставањем колона тако да редослед одговара удаљеност коначног одредишта, могло би да се удвостручи ефективно време које стоји на располагању за превозење преко Дунава. То би могло да преполови број потребних скела.

Чак и ако претпоставимо да је систем био толико организован, да је омогућавао прављење ефикасних система за тегљење скела (уз хиљаде људи, чији би рад био коришћен), чиме би се процес превозења убрзао, потребан број скела никако не би могао да се редукује на мање од неколико десетина, што је и даље огроман број. Све те мере за убрзавање прелаза подразумевају ангажовање хиљада мајстора и довожење дрвене грађе много дана пре почетка прелазака (чак је и израда скела и конопаца за тегљење огроман градитељски подухват).

Уз све поменуто, свако укрцавање и превоз скопчани су са ризиком од несрећа (превртање скела, скакање уплашене стоке у воду, упадање у матицу итд.), а свака таква несрећа доводи до губитака у људству, стоци и терету и до неминовног успоравања процеса превозења. Још већи проблем је опадање морала током проласка кроз мочваре и преласка Дунава.

Чамци могу да убрзавају процес превозења, пре свега за превоз војске и познато је да су

се користили још у неолиту. Код сеоба пољопривредног становништва велики проблем представља превоз запрега и стоке, а то је могуће једино скелом.

Као што Клаузевиц констатује за војне операције, нема сумње да у још већој мери за народ у сеоби присуство једне тако велике реке делује потпуно обесхрабрујуће. Видели смо да је проблем доласка тешко натоварених колона у близину Дунава изузетно тежак и у потпуно идеализованим условима.

Сваки иоле озбиљнији отпор локалног становништва, дужи период неповољних временских прилика или епидемија болести људства или стоке (а све то мора да се очекује и највероватније и да се деси), неминовно доводи до угрожавања подухвата. Макар и не било других већих штета (чак и уз веома добру организацију, коју може да обезбеди само веома јака држава), кашњење је нешто што је готово сигурна последица свих тешкоћа које искрсну.

Већина људи који стижу на обале Дунава никада није видела толику реку, а ретко ко је икад преко толике реке прелазио. Чак и да постоји довољно искусних људи за организовање и реализовање превозења преко реке, чак и да је све беспрекорно технички и организационо изведено, јавиће се *драстичан пад морала*. Логично је да ће многи одустати од полазног плана. Боље речено, веома је вероватно да би до тога дошло и много раније, већ у првим недељама пута и да би се многе породице вратиле

назад на своја стара огњишта.

Видели смо у анализама изводљивости подухвата да је битан предуслов постајање издашних потока и бунара воде за пиће, траве за испашу и проходних терена на путу који се прелази. За сваког сељака је то идеална земља за живот, па и ако би и настављао са даљим путем (рачунајући на долазак у још лепше и богатије крајеве), у судару са Дунавом би се лако поколебао и закључио да му је много паметније да се врати на неко од успут запаженог земљишта и ту се настани.

Ако претпоставимо да је чак и фаза преласка Дунава успешно савладана, следи још месец-два кретања до коначног одредишта. Удаљавањем од Дунава улази се у све мање проходне просторе (у односу на панонску равницу), са све већим проблемима за исхрану стоке и обезбеђивање воде за пиће.

Чак и уз безгранично поверење у “Земљу Обећану”, очигледно погоршавање услова и све већи проблеми на сваком кораку ће сигурно створити јак мотив за одустајање и враћање на неке успут пређене просторе у близини Дунава (уз евентуално враћање на претходну обалу), или за усмеравање долинама река које се успут јављају и тражење погодног места за насељавање.

Нелогично је очекивати да маса људи у сеоби може да издржи сва наведена искушења, а да се у међувремену не јави значајна фракција оних који желе да одустану од полазних планова. Једном започет процес се наставља и неминовно долази до осипања

људи. Болести, страдање стоке и оштећења запреге неминовно појачавају овај процес (далеко је логичније населити се негде успут са допремљеним резервама хране и стоком, него све то оставити и наставити пешице или са смањеним товарима).

Део народа који би се на овакав начин населио у простору захваћеном колонама народа у сеоби природно би формирао нову заједницу и врло брзо би дошао у исту позицију као претходни староседеоци – *постао би бранилац огњишта*. Већ наредних година би нове колоне насељеника из старе постојбине морале да рачунају на велики отпор својих сународника.

На основу свих до сада изложених чињеница, више је него логично да је логична могућност да ће један део народа ипак издржати сва искушења и стићи до планираног циља изузетно мала. Сасвим је јасно да укупан број учесника у том подухвату не може бити већи од 100.000.

У том случају је читав подухват сасвим бесмислен, јер тако мала група становника нема довољно моћи да освоји територије на које се насељава. Тим више је нереално очекивати да такви насељеници могу са изузетном ефикасношћу да слома отпор староседелаца, па да их чак готово тренутно истребе. Чак и да постоји таква моћ и склоност ка таквим геноцидима и пљачкама, нема онда никакве логике очекивати да ће се досељеници наредне године претворити у мирно пољопривредно становништво и поданике царевине, на дохват чијег богатства су већ стигли и сасвим лако

покорили становништво које та царевина вековима није могла сасвим да покори.

Далеко је већа вероватноћа да на циљ реално могу да стигну само мање групе породица, евентуално уз пратњу пропорционално знатно већег броја ратника. Такве групе имају неупоредиво веће шансе за савладавање свих препрека (многи од проблема су елиминисани или ублажени), а стављањем ратника у службу државне организације на новом станишту могу да се обезбеде услови за лакше насељавање и уклапање у средину.

Миграције са већим шансама за успех

Уместо анализе једне сеобе, коју историчари сматрају *историјском истином* (чак једином истином која важи за досељавање Срба на данашње просторе), можемо лако доћи до неколико типова миграција са преласком Дунава, за чије извођење постоје потпуно реални техничко-физички услови у складу са претходним анализама:

Вишеетапне миграције у недалеке области у којима живе сународници, истог језика и обичаја (или су чак сродници). Овакве сеобе у мањим групама могу да се обаве у краћем року и уз мање потребне резерве хране, уз продају добара у полазној области и куповину нових у месту досељења. Овакве миграције могу да буду подржаване, па чак и организоване од власти државе (или различитих држава) и не изазивају отпор староседелаца.

Процеси овог типа личе на дифузионе

физичке процесе и потпуно аналогно се завршавају слично – успостављањем равнотеже, тј. нови досељеници се уклапају у средину и постају браниоци нових огњишта. Могуће су чак и сеобе на велика растојања, попут анализиране сеобе народа из овог рада, са реалним шансама за успех, а више организованих сеоба овог типа (уз државну организацију) могу да доведу до стварања већих концентрација припадника једне нације у некој удаљеној области, која је претходним ратовима била опустошена.

Миграција веће групе земљорадника из једне области и насељавање у слабо насељену област, уз подршку државе, која жели да таквим насељавањем обезбеди повећање производње хране, да дође до нових регрута и до појачане одбране граница. У оваквим сеобама су могућа пресељавања читавих родова и мањих племена, са старешинама и војском, која се већим делом ставља у службу нове државе. У таквим сеобама је погодно да се досељеници групишу у области где већ живе сународници, раније досељени, или некада давно раздвојени од матице. Такво становништво задржава неки вид аутономије. Могуће је да оно живи на новом станишту стотинама година, пре него што се побуни због неких ускраћених права, па то буде забележено у списима савременика (историчари то по правилу сматрају тренутком досељавања тог народа на те просторе).

У земљама номадско-ратничке или земљорадничке традиције јављају се периоди отежаног живота (или пренасељености), када се формирају ратничке групе, које траже

бољи живот стављањем у службу другим државама, или које крећу у пљачкашке походе.

Логично је да и власт у њиховим земљама жели да се таквих група реши у периодима мира и радо их нуди другим земљама. Ратничке групе које крећу у пљачкашке походе често бивају уништене, а неке од њих успевају да се ставе у службу неке земље.

Постоји логична могућност да такве групе постепено преузму власт у тим земљама (поготову у случају претходне исцрпљујуће борбе за власт између разних династија). Вође таквих ратничких дружина могу да успоставе нове династије, по којима од тада у списима почиње да се назива читава држава, а касније и народ.

Ти владајући слојеви могу касније да се стопе са народом и приме његов језик (пример настанка бугарске државе), или да ојачавају своју етничку групу и постепено намећу свој језик владајућем слоју (пример енглеске државе), најчешће користећи цркву и преводе светих књига на свој језик (или на његову мешавину са латинским или језиком народа којим владају).

Сасвим је логично да делови ратничких група, после смрти вође, или вођени жељом за новим пљачкама, пређу у нову земљу и тамо по истом “рецепту” успоставе власт. Могуће је да у ланцима таквих догађаја настане *више државних заједница са истим именима*, добијеним по имену владајућег слоја, при чему народ може бити сасвим

другачијег порекла, језика и обичаја.

Историјски списи бележе историју владара и владајућих кућа, а народ се спомиње само у евентуалним списковима пореских обвезника. Могуће је да се народу, после више векова векова постепено наметне језик владајућег слоја, па да каснији историчари закључе како се уместо о досељавању владајућег слоја радило о досељавању читавог народа. Анализе из овог рада показују да су сеобе читавих народа (довољно великих да наметну власт староседеоцима) техничко-физички неизводљиве.

Имајући у виду уобичајен метод закључивања "критичног приступа" у историји, миграцији из наведене листе су "могле да се десе" само ако је то забележено у "списима очевидаца" (макар написаним и после 330 година). Досељеници земљорадници из овде приказаном менталног експеримента нису могли имати толику мудрост да набаве писмене потврде о тренутку свог доласка и затеченом стању од писаца списка, својих савременика.

Треба бити веома видовит, па проценити да ли ће кроз 1.000 година бити сачувано и проглашено *историјском истином* јеванђеље, лекарски рецепт, порески списак, љубавно писмо или наручени породични родослов са фалсификованим подацима, па баш у такав спис унети податке, који ће једног дана имати снагу "несумњивог доказа" и сведочити у корист некаквог "историјског права".

Из данас важећих историјских књига би се могло би закључити да су припадници ратничких дружина били “видовитији” од земљорадника (изгледа да је то уобичајено од Каина и Авеља па надаље), формиравши и ширећи своју власт на периферији тадашњег “центра света”, преводећи јеванђеље на свој матерњи језик (модификован латинским) и производећи обиље наручених родослова и списа, па потом уводећи тај нови језик у племство, натурајући га народу из генерације у генерацију, повећавајући тако математичку вероватноћу да их *историјске истине* благонаклоније третирају.

Сеобе мањих група насељеника никада нису представљали велики проблем у погледу могућности за реализацију, мада нема никакве логичке основе за сеобу група породица на растојања од преко 1.000 km, *јер се и у много ближем и у сваком погледу блискијем окружењу, а нарочито успут, могу наћи бројна привлачна места за прихватљивије насељавање.*

Једино логично оправдање за упуштање народа у тако гротескне подухвате би било у случајевима насељавања у области у којима живе сродници, на чију помоћ може да се рачуна (или коме се помаже таквим досељавањем). У том случају су све потребне прорачунате количине хране и опреме знатно мање, покретљивост већа и потребно је много мање времена за стицање на циљ, уз далеко веће шансе за избегавање искушења током пута. Једини проблем у том случају јесте повећана опасност од пљачки, што може да се компензује комбиновањем сеобе група породица заједно са већим војним

одредима, који имају за циљ стављање у службу нове домовине. Такве сеобе могу да рачунају на интерес државе у коју се усељавају и на одговарајућу заштиту. Уколико се овако доселе на неку нову територију, насељеници могу да задрже своја језичка и културна обележја (али и да се уклопе у нову средину) само ако се насељавају на земљи која је ненасељена, или насељена сународницима.

У случају досељавања међу људе другачијег језика и обичаја, једини начин за уклапање представља брзо прилагођавање средини. Чак и ако би се код оваквог досељеног народа извесно време одржале националне особености, већ у наредним генерацијама би се оне изгубиле (евентуално би се очувале у породичном памћењу, презименима итд.). *Значи, процес овакве миграције, који је сличан физичком процесу дифузије, доводи до коначног стања налик на све дифузионе процесе – до уравнотежења са средином, а то значи до асимилације.*

Једину могућност да се новонасељено становништво трајно одржи као препознатљива етничка група на новим стаништима пружа *бројност*. То значи да су неопходна насељавања више десетина хиљада становника на једном ширем простору током кратког времена. Тада почињу да делују процеси који могу да се моделују аналогно физичком процесу дифузије. Ти процеси постепено нагризају језгро етничке групе, изолују га и постепено воде у асимилацију.

Да би такав досељени народ опстао на новом

станишту више стотина година, неопходно је да буде веома бројан при првом насељавању, да има ефикасан механизам одржавања националне свести (нпр. као код Јевреја), или да сталним досељавањима из старе постојбине повећава бројност.

У нашим анализама је разматрана техничко-физичка изводљивост сеобе великог племена из области “иза Карпата” на југ Балкана, са преласком 1.500 km током једног лета. Читав подухват делује јако нелогично, чак сулудо, а анализа је показала да практично нема техничко-физичких услова да буде успешно реализован.

Овакав пример за анализу одабран је због тога што спис Константина Порфиrogenита говори баш о таквој сеоби Срба 626. године, а тај спис се међу историчарима данас још увек сматра неприкосновеном научном истином и довољним ауторитетом да се у процесу анализе тзв. “критичним приступом” аутоматски поништи свако мишљење, које у било којој мери испољава сумњу у тачност тврдњи византијског цара. Тај исти спис, чак, тврди да већи део насељеника није био задовољан новим стаништем, па је затражио сагласност од византијског цара и тек по њеном прибављању се исте године преселио у Далмацију и тамо трајно настанио.

Изводљивост ове додатне сеобе на удаљеност од преко 1.000 km лишена је сваке логичке заснованости, јер би она морала да почне у јесен и да се заврши до зиме (практично за неколико недеља), без икаквих резерви хране, чак и не рачунајући време потребно да молба стигне до цара и да

уследи његов милостиви одговор (та чињеница је од изузетног значаја у тумачењима овога списка).

Претходне анализе указују на то да масовна сеоба Срба у данашња станишта није могла да се одигра 626. године на начин како то тврди званична историјска наука. Чак се може без дилеме тврдити да ни дифузиони процеси нису могли да се одвијају превише брзо и да никада није могло бити већих културних и лингвистичких дисконтинуитета. Најбољи доказ за то је постојање безброј топонима, за које се сматра да су заостали од претходног становништва, многи обичаји, музика, ношња, називи за алат и кућне предмете итд.

Ако се те чињенице сједине са очигледном чињеницом да су Срби ипак успели да опстану на овим просторима и после сталних борби за опстанак (уз потпуно нелогичан полазни услов да су дошли "слаби и неорганизовани"), онда је сасвим јасно да су у тренутку првог доласка (ако су стварно и долазили) били веома бројни.

Реалност миграција у доба винчанске цивилизације

Није неопходно ни тврдити да је Дунав увек играо значајну улогу у животу становништва у великом делу Европе, јер то важи за сваку велику реку која протиче кроз плодне пределе и све цивилизације су и настале у таквим областима. Велика река и плодни слив делују као велики подстрек за миграције и војне походе. Због тога нема сумње да се у зону Подунавља стално досељавало, али је

сасвим логично да је то досељавање било ограничено могућностима утапања досељеника у нову средину.

Ако је приказана анализа успела да покаже физичку неизводљивост и логичку незаснованост масовног досељавања Срба 626. године, тим пре сви аргументи говоре против остварљивости тако масовних сеоба у нека старија времена. Логичан је закључак да *још од стварања првих подунавских цивилизација физички није ни могло да дође до битнијих дисконтинуитета у структури и култури становништва.*

Археолошки налази говоре у прилог оваквог вида закључивања. Лингвистика и етнологија нуде обиље доказа о дубоким везама Срба са прастановницима Балкана, Мале Азије и Медитерана. Такве везе нису могле настати ни случајно, ни преко ноћи. Према логици научног истраживања, све те чињенице би требало размотрити и укључути у узајамно одмеравање могућих закључака, а исправан закључак би онда морао да буде одбрањив у свакој поновљеној анализи.

Разлози за неизводљивост овакве сеобе народа нису ни 626. године лежали у моћи Византије (самим тим су још мање битну улогу играле државне структуре старијих цивилизација), већ је проблем увек био и остао првенствено у недостатку физичко-техничких услова за успешну реализацију таквог егзодуса.

Сеоба читавог једног народа никада није била заснована само на једном мотиву (нпр. досељавање у богатије крајеве), а бројни су

мотиви који јој се супротстављају, чак и условима веома тешког живота и велике опасности од непријатеља. Свакако треба узети у обзир чињеницу да се многи друштвени процеси не одвијају по рационалним правилима, већ постоји низ ирационалних покретача.

Ипак, мало је вероватно да би било који ирационални потез (као што би било пресељење једног богатог и јаког народа у теже услове за опстанак и у подаништво другог народа) могао да буде заснован на строго рационалном разлогу (бољи живот), а да то истовремено значи и раскид са мноштвом ирационалних поставки на коме је засновано готово све што појмљиво (традиција, религија итд.).

Претходне анализе су показале да су у историјско доба увек постојали техничко-физички услови за успешну реализацију мањих војних похода у области у близини Дунава. Показано је да су већи војни походи такође били реално остварљиви, поготову у историјски значајно доба, када сеобе народа заправо и почињу. Потребни техничко-физички услови за реализацију оваквих похода су утолико тежи, уколико је поход масовнији, па постоје реално достижни лимити.

У време неолита је вероватно важила иста логика, али је покретљивост и убојитост таквих ратничких похода била скромнија, па тиме и њихови думети. Због тога у време неолита и није било великих ратова, али не само због тога, већ и због чињенице да није било битних мотива за ратовање. Храна и

број становника су углавном били уравнотежени, а осим хране није било ничега другог што би икоме било интересантно за пљачкање. Преношење опљачкане хране и другог материјалног плена није било реално изводљиво у већим количинама, па самим тим није то ни могао да буде мотив за ратничке походе.

Што се тиче дифузионих миграција становништва, оне су несумњиво постојале. Релативно хомогена расподела услова за живот дуж тока Дунава није фаворизовала поједине области, па та дифузија и није могла бити строго усмерена. Без обзира на интензитет таквих миграције, оне никад нису могле да доведу до суштинских промена структуре становништва. Разлози су веома једноставни: ако би се неко доселио у нову средину због глади, свакако му је сваки други мотив био мање битан од потребе да преживи, а преживеће најуспешније уколико се максимално прилагоди новој средини.

Технички и културни развој је условљавао и дифузију у супротним смеровима, јер су ковачи, грнчари и друге занатлије имали интереса да за пласман производа своје способности пронађу нова тржишта. Археолошки докази о ширењу писма и обраде метала из Подунавља то потврђују.

Уколико би се неко пресељавао из културно и технолошки јаче средине у слабију, радио је то првенствено из личног интереса да себи обезбеди бољи живот продајом својих услуга. Такве миграције су доводиле до ширења културног утицаја, али не и до суштинских промена (заправо, доводиле су до

уједначавања разлика), јер је таквим мигрантима увек било у интересу да се што брже уклопе у нову средину и да задрже добре односе са старом.

Технички услови за велике војне походе и сеобе уз њихову подршку такође нису постојали у време неолита. Уколико током последњих неколико миленијума у Подунављу и на Балкану није могло бити драстичних и нарочито не дисконтинуалних промена у саставу становништва и његове културе, онда би било сасвим логично да се у данашњем становништву могу наћи докази за такав континуитет, а таквих доказа има безброј.

Ако се историјско истраживање врши само на основу бележења савременика, онда је немогуће говорити о народима. Иако се историја углавном пише о народима, она по правилу обрађује државе и нарочито њене владаре (обично су они и били наручиоци списа). Тек у новијој историји има довољно података и о становништву.

Сви списи који служе као историјски извор углавном су верског или државног порекла и тек изузетно су то медицинске, научне или сличне књиге, писане углавном за потребе образовања владарских потомака. Тек у новије доба јављају се и књиге за читаоце из нижих друштвених слојева. Због тога је и логично да су вековима књиге писане на латинском или грчком језику, којим се није говорило ни на дворовима. Језик двора није никада обавезно био и језик народа.

У доба неолита није могло бити говора о

државама, али је извештан вид државне организације морао постојати од памтивека. Држава је само капа над низом функција, међу којима су многе морале да постоје и у веома слабо организованим државним структурама.

С обзиром на начин живота и на исхрану од лова, риболова, сточарства или земљорадње, готово сви видови испољавања елемената државне структуре морали су бити ограничени на насеље (у просторном смислу) и на род (у смислу сродства). Природно повезивање међу родовима брачним везама и суседним насељима доводило је до формирања хармоничних односа и постепеног формирања шире државне заједнице.

Сукоби међу појединцима и породицама су неминовност, али је интерес родова налагао да се кроз договарање свештеника и главешина проблеми решавају. Оружани напади и пљачке удаљенијих суседа би могли да имају свој мотив (много мањи мотив је у односу на просторно и сродно ближе суседе), али материјална корист би била занемарљива.

Безразложна мржња није логички заснована (уосталом, обичајна права, па и Законик Цара Душана знају за категорију колективне одговорности села, чиме се обезбеђује контрола над умоболницима, који би могли да учине такве неподопштине).

Како се у елементарним условима живота сви животни садржаји формирају природним процесима, јасно је да хомогена просторна

расподела животних услова доводи до формирања сличних државних структура и до њиховог природног стапања и увећавања. Улога миграната у таквим процесима може бити велика у смислу увођења државне организације, али не може бити није утицати на обичаје и културу.

Из свега наведеног је јасно да услови за осетније миграције и нарочито за њихов битнији утицај на културу народа у неком ширем простору нису постојали у време неолита. Све промене су морале тећи дифузионо и споро се преносити.

Постојање широких простора са истом културом указује на дуге периоде повољних услова за живот и хармоничне дифузионе процесе. Формирање виших духовних категорија у таквим срединама морало је бити јако споро и заснивати се на миленијумској прошлости и усмено преношеној традицији предака.

Бесмислено је очекивати да ће народна поезија, фолклор, рукотворине и сл. моћи преко ноћи да се преузме од окупатора (или још мање од покороног становништва) и да се при томе сачувају оне најтананије финесе духовности, које и савремени научници са великим чуђењем откривају после вишегодишњих темељних изучавања. Привидно бесмислени стихови (често и бесмислени слогови бајалица) често крију изузетно дубоке философске поруке или трагове старе религије, па је апсолутно немогуће да су и они преношени крађом или присилним преузимање од неких других

народа.

Мултидисциплинарним повезивањем различитих знања о прошлим временима у Европи, долази се лако до закључака да су пре 10-20 миленијума у Европи климатске промене играле велику улогу у начину живота и распореду становништва. Појава првих цивилизација у Европи и на Блиском и Средњем Истоку поклапа се са периодима великих климатских промена на крају последњег леденог доба.

Опште прихваћено мишљење је да је пре десетак миленијума дошло до формирања великих етничких група, из којих су настали Семитски и Индоевропски народи, који наредних миленијума (све до данас) играју водећу улогу у цивилизацијским токовима.

Логично је да би и историја Индоевропљана могла да се прати уназад до тог периода и да би трагови за такво праћење морали да буду сачувани у археолошким налазима, етнологском и лингвистичком наслеђу европских народа.

Поставља се једно логично питање: *да ли је могуће на основу расположивих података из различитих наука могуће пронићи у још дубљу прошлост?*

Етнологија и лингвистика пружају велике могућности за такве процене. Сродност језика указује на заједничке корене и заједничке периоде живота појединих језика. Легенде сачуване код различитих народа често показују необичну сличност, што сасвим логично указује на могућност

заједничког извора, или на велика културна прожимања.

Сличности између многих паганских религија то такође потврђују, а утисак постојања међусобне повезаности појачавају сличности у називима за божанства и митолошка бића.

Многи писани извори бележе старе легенде, па и оне могу бити укључене у анализирање. Неке од тих легенди су ушле и у историју и данас се сматрају *историјском истином* (многе грчке, хебрејске, германске и сл. легенде). Онда је сасвим логично да и легенде Словена, Балта и сибирских племена треба озбиљно разматрати. Нема никаквог резона сматрати Хомерове епове историјским извором, а српску епску поезију потпуно игнорисати.

Закључивање историчара на основу археолошких налаза је уобичајено, мада већина археолошких налаза не мора бити поуздан доказ (нпр. грчки накит нађен у гробу никако не мора да значи да је покојник био Грк) и потребне су додатне анализе. Ипак, ако и такви докази постоје и они могу да подупру низ других доказа из области етнологије и лингвистике, тако формиране чињенице нипошто не би смеле бити игнорисане.

Намеће се логичан закључак да истраживање прошлости Индоевропљана не може бити ограничено на временски период од неколико хиљада година и да постоје реалне могућности за његово проширивање на далеко старије периоде.

При таквим истраживањима треба опрезно закључивати и нипошто не формирати коначне закључке, већ стварати могућности за слагање нових коцкица у мозаик будуће слике, која ће се временом све више оцртавати.

Напомене

- 1 Веома је илустративан атлас Colin Mc Evedy: "The Penguin Atlas of Ancient History", Penguin Books Ltd, International edition, 1979. и карте које се односе на 14, 67, 138, 230, 300. и 362. годину, на којима се у ширем Подунављу у областима са идентичним границама смењују народи у сталном кретању налик на хаотично кретање честица у раствору..
- 2 Константин VII Порфирогенит: "Спис о народима" (De Administrando Imperio), у збирци "Византијски извори за историју народа Југославије" (обработио Б.Феријанчић), с. 9-73, САНУ – посебна издања књ. 323, Византолошки институт, књ. 7, *Научно дело*, Београд, 1959.
- 3 "Војна енциклопедија", т. 6, с. 226-227, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 4 "Војна енциклопедија", т. 6, с. 227, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 5 "Војна енциклопедија", т. 6, с. 227-228, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 6 "Војна енциклопедија", т. 4, с. 546-553, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 7 Литература о старим Словенима каже да су њихови коњи били висине 123-148 cm, тј. спадали су у ситне (према: Lech Leciejewicz: "Jäger, Sammler, Bauer, Handwerker – Frühe Geschichte der Lausitz bis zum 11. Jahrhundert", *VEB Domowina-Verlag*, Bautzen, 1982.
- 8 Карл фон Клаузевиц (Karl von Clausewitz), пруски генерал (1780-1831), који је прешао 1812. године у Русију и борио се против Наполеона, војни писац и теоретичар, аутор чувене дефиниције: "Рат није ништа друго до државна политика продужена другим средствима" (извор: "Војни лексикон", с. 916, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1981.
- 9 Поглавље "Маршевање" у чувеном делу К. фон Клаузевиц: "О рату", с. 261-270, *Војно дело*, Београд, 1951.
- 10 "Војна енциклопедија", т. 4, с. 567, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 11 К. фон Клаузевиц: "О рату", с. 269, *Војно дело*, Београд, 1951.

- 12 “Војна енциклопедија”, т. 4, с. 553-570, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 13 “Војна енциклопедија”, т. 10, с. 664-665, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 14 “Војна енциклопедија”, т. 4, с. 474-475, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 15 “Војна енциклопедија”, т. 4, с. 541-542, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 16 “Војна енциклопедија”, т. 2, с. 574-580, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 17 “Војна енциклопедија”, т. 3, с. 10-17, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 18 Погл. “Прелази преко река” у делу: К. фон Клаузевиц: “О рату”, с. 460-462, *Војно дело*, Београд, 1951.
- 19 “Војна енциклопедија”, т. 8, с. 94-96, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 20 “Војна енциклопедија”, т. 2, с. 344, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 21 “Војна енциклопедија”, т. 10, с. 71, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.
- 22 “Војна енциклопедија”, т. 8, с. 639, *Војноиздавачки завод*, Београд, 1972.